

Udržitelný rozvoj ve strategických plánech měst a regionů

Pojem udržitelný rozvoj je v poslední době často užívané slovní spojení, a to i v různých strategických dokumentech na lokální, regionální, národní i evropské úrovni. V souladu s principy udržitelného rozvoje by měly být připravovány a naplňovány (nebo, jak se hezky česky říká, implementovány) také strategické plány rozvoje měst a regionů.

Co je a co není udržitelný rozvoj

Koncept udržitelného rozvoje vychází z definice Komise OSN pro životní prostředí a rozvoj z roku 1987, která považuje rozvoj za udržitelný tehdy, naplní-li potřeby současné generace, aniž by ohrozil možnosti naplnit potřeby generací příštích.

Definice udržitelného rozvoje založená na pojmu „potřeby příštích generací“ však naráží na problém, jak tyto potřeby při současné dynamice vývoje ve všech oblastech lidského života definovat. Příkladem mohou být představy, které panovaly o realitě první dekády 21. století dejme tomu před 50 lety, a to bez ohledu na to, zda ve východním, nebo v západním bloku. Dokázali by tehdejší odborníci plánovat rozvoj měst a regionů tak, aby byl udržitelný z našeho pohledu a aby předcházela problémům, jimž dnes čelíme?

Obsah pojmu udržitelný rozvoj se během uplynulých dvaceti let vyvíjel. Účastníci Světového summitu o udržitelném rozvoji (Johannesburg 2002) zdůraznili, že cílem je takový rozvoj, který zajistí rovnováhu mezi třemi základními pilíři rozvoje: sociálním, ekonomickým a environmentálním. Podstatou udržitelnosti je tedy naplnění tří základních cílů, jimiž jsou: sociální rozvoj, který respektuje potřeby všech, účinná ochrana životního prostředí a šetrné využívání přírodních zdrojů a udržení vysoké a stabilní úrovně ekonomického růstu a zaměstnanosti.

Zkusme si představit strategický plán rozvoje města, obce či regionu, v němž tyto tři pilíře nejsou v rovnováze. Je-li takový plán naplňován, případně rozvíjejí-li zástupci

města, obce či regionu své území nahodile, bez strategické úvahy a pouze s krátkodobými cíli, snadno se ve městě, obci či regionu objeví problémy. Pokud se při rozvoji města neberou ohledy na sociální soudržnost, tedy např. na rozvoj služeb pro obyvatele města různých věkových či sociálních kategorií, může se časem stát město ekonomicky prosperující jednotkou, v níž bude chtít spousta lidí a firem pracovat a podnikat, nikoliv však bydlet. Podporují-li zástupci města sociální soudržnost i ekonomický rozvoj, ale zanedbávají péči o životní prostředí, může se město časem paradoxně stát neatraktivním nejen pro jeho obyvatele, ale i pro firmy a podnikatele. A je-li město z pohledu obyvatel příjemné a vybavené a má zdravé životní prostředí, ale nenabízí dobré podmínky pro rozvoj podnikání, začne časem zaostávat a obyvatele tu nebudou mít dostatek pracovních příležitostí. Vždy je však třeba si uvědomit, že rozvoj měst, obcí i regionů ovlivňují i jiné faktory, a že tudíž zástupci těchto územních celků nemohou zdaleka ovlivnit vše, co se na „jejich“ území děje.

Každý správně navržený strategický dokument by měl obsahovat dlouhodobou vizi a cíle. Pokud tomu tak opravdu je a vize a cíle jsou navrženy z dlouhodobého hlediska, splňuje takový dokument alespoň formálně požadavek udržitelnosti. Přesto se udržitelný rozvoj někdy chápe jako jakási „nadvlastba“, nebo dokonce jako formalita. Souvisí to nepochybně i s tím, že spojení udržitelný rozvoj bývá někdy mylně považováno za součást péče o životní prostředí. Ochrana životního prostředí by přitom měla být samozřejmou součástí každého strategického dokumentu a tím přispět k udržitelnosti jím plánovaného rozvoje.

Příklady udržitelného rozvoje ve strategických dokumentech měst a regionů

Strategické plány rozvoje měst a regionů v Česku obvykle principy udržitelného rozvoje zohledňují. Někdy se tak děje záměrně a explicitně, jindy je plán v souladu s udržitelným rozvojem, aniž by se o tom jeho autoři v textu zmínili. Pokusme se nyní zhodnotit udržitelnost rozvoje obsaženou ve dvou konkrétních dokumentech: v Konceptu rozvoje cestovního ruchu v Českém Švýcarsku a ve Strategickém plánu rozvoje města Říčany.

Koncepce rozvoje cestovního ruchu v Českém Švýcarsku

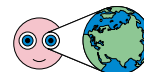
Koncepce je strategickým dokumentem zpracovaným pro převážně venkovský region, v němž tvoří velkou část „obyvatel“ chalupáři a jehož většinu pokrývají velkoplošná chráněná území. Centrální část území se nachází v národním parku České Švýcarsko, do zbývajících částí zasahují chráněné krajinné oblasti Labské pískovce a Lužické hory. Cestovní ruch je nejdůležitější ekonomickou aktivitou pro rozvoj tohoto území, a koncepce rozvoje cestovního ruchu tudíž postihuje velkou část spektra procesů, které se v něm odehrávají. Už z těchto charakteristik vyplývá, že v rozvoji takového území je naprosto nutné zohledňovat všechny tři pilíře udržitelného rozvoje: ekonomický rozvoj (posílení rozvoje cestovního ruchu včetně drobného podnikání jako klíčového odvětví), sociální soudržnost (zamezení odlivu stálých obyvatel, posilování pocitu sounáležitosti chalupářů s regionem) i ochranu životního prostředí (zachování unikátních přírodních hodnot území).

V regionu působí několik významných subjektů. Vedle měst, obcí a významnějších podnikatelů (nejčastěji právě v cestovním ruchu) zde hrají roli především správy tří velkoplošných chráněných území a obecně prospěšná společnost České Švýcarsko jako rodič se subjekt řízení rozvoje cestovního ruchu v oblasti. Území má tedy velmi pestrý skladbu lokálních aktérů zastávajících různé názory a hájících často odlišné zájmy.

Z výše uvedených skutečností vyplývá, kterým směrem se ubírají navržené cíle a opatření. Předně jsou všechny aktivity koncipovány tak, aby v maximální možné míře podporovaly udržení současné přírodní i kulturní atraktivity území. Toho může být docíleno řadou aktivit – od motivačních opatření (environmentální vzdělávání a osvěta návštěvníků) přes opatření marketingová (zesílená propagace méně navštěvovaných lokalit a zeslabená propagace nejnavštěvovanějších lokalit apod.) a regulaci (zpoplatnění vstupu do některých území, stanovení limitů pro počet turistů ve skupině apod.) až po restriktci (úplné uzavření některých lokalit). Přirozeně se dává přednost opatřením motivačním nebo marketingovým před regulací a restriktci, jimž se však nelze vyhnout. Důraz se klade na posílení žádoucích složek nabídky i poptávky v cestovním ruchu. Na straně poptávky je

Jednou z priorit rozvoje města může být také kultura a cestovní ruch. Na snímku nově vybudované kulturní a informační centrum s knihovnou v Rožmitálu pod Třemšínem. Foto: T. Burda

V ZORNÉM POLI GEOGRAFŮ

to především posílení individuální, rodinné, poznávací turistiky, na straně nabídky pak množství doplňkových služeb mimo centrální část regionu, důraz na kvalitu služeb, posílení role veřejné dopravy atd. Splnění uvedených cílů přispěje k tomu, aby území Českého Švýcarska zůstalo přírodně cenné a turisticky atraktivní i v budoucnosti.

Strategický plán rozvoje města Říčany

Strategický plán řeší rozvoj menšího města, které je administrativně samostatnou jednotkou, funkčně je však integrované do pražské metropolitní oblasti. V důsledku toho jsou Říčany městem, které nemusí podporovat rozvoj ekonomiky, podnikání či bydlení, ale naopak čelí jiným problémům. Mezi ně patří obecně především přetíženost všech složek infrastruktury: nadměrná dopravní zátěž města, kde se protínají tři významné radiální a jedna tangenciální silniční komunikace, přetížení technické infrastruktury (zejména vodovodní a kanalizační sítě) i sociální infrastruktury (nedostatečná kapacita služeb pro volnočasové aktivity, ale dokonce i nedostatek mateřských a základních škol!) a hrozba živelného prostorového rozvoje zástavby. Většina uvedených slabých stránek města, ale i stránky silné vycházejí z jeho polohy v bezprostředním zázemí hlavního města. Výhodou Říčan však je, že na rozdíl od sousedních sídel, jež jsou administrativně součástí Prahy, jež o autonomní město, které může svůj rozvoj stimulovat i regulovat nezávisle na Praze.

Strategický plán z uvedených důvodů vůbec neobsahuje opatření pro stimulaci místní ekonomiky, podnikání nebo cestovního ruchu. Naopak v něm převažují opatření regulační, restriktivní a napomáhající zvýšení kapacity infrastruktury města. Hlavní myšlenkou strategického plánu je posílení orientace města Říčany na kvalifikovanou výrobu, kvalitní bydlení a služby pro občany a uvědomění si, že extenzivní rozvoj je nežádoucí. Dlouhodobým, relativně ambiciózním cílem je vytvořit z města „zelenou oázu“, do níž budou za kvalitním bydlením, trávením volného času, ale i za prací a vzděláváním dojíždět, resp. stěhovat se i někteří obyvatelé Prahy.

Při rozvoji města nebo obce mohou pomoci peníze, které poskytne v rámci svých fondů Evropská unie. Může se jednat o větší nebo i menší investici, jako v tomto případě, kdy se program EU Phare podílel na financování opravy přístupových cest a parkovacích ploch před Hornickým muzeem v Příbrami-Březových Horách. Foto: T. Burda

Část opatření strategického plánu, seskupená pod heslem „udržitelný rozvoj města“, je zaměřena na stabilizaci vodohospodářského systému města, eliminaci zátěže silniční, resp. uliční sítě ve městě a posílení udržitelných druhů dopravy, mezi něž v případě Říčan patří především příměstské železniční spojení s Prahou a navazující autobusové linky, které jsou součástí systému Pražské integrované dopravy (PID). Důležitou součástí udržitelného rozvoje je koordinace a regulace prostorového rozvoje města. Ve strategickém plánu město jasně vymezilo rozvojové plochy, kde je umožněna výstavba nových objektů nebo ještě lépe rekonstrukce objektů stávajících. Zbylé plochy mají mít podle následně zpracovaného územního plánu jiné využití, jakákoli výstavba se na nich však zakazuje. Další část strategického plánu se orientuje na posílení nabídky a kvality veřejných služeb. Její součástí je dokonce výstavba nové základní školy, protože kapacita těch současných nestačí přílivu nových obyvatel, mezi nimiž převažují mladé rodiny s dětmi.

Závěr

Zmíněné strategické dokumenty jsou charakteristické tím, že jsou zpracovány pro specifická území, která po zohlednění principů dlouhodobé udržitelnosti rozvoje přímo „volají“: České Švýcarsko jako území s mimořádnými přírodními hodnotami a s úzkou ekonomickou základnou, orientovanou především na cestovní ruch, jehož rozvoj je opět podmíněn nenarušeným životním prostředím, a Říčany jako město s výbornými podmínkami pro rozvoj ekonomiky nebo bydlení, ale čelící riziku kolapsu infrastruktury a zahlcení výstavbou nových objektů. I v jiných městech či regionech je však výhodné a potřebné usměrňovat jejich rozvoj tak, aby v nich budoucí obyvatelé mohli žít, pracovat a trávit volný čas alespoň tak jako ti soušní.

Josef Miškovský,
DHV CR, spol. s r. o., Praha
josmis@seznam.cz

OTÁZKY A ÚKOLY:

1. Pokuste se představit si své město nebo obec např. v roce 1960. Které problémy řešili a jaké cíle rozvoje si kladli jeho tehdejší představitelé? Byly některé z těchto cílů ovlivněné tehdejšími režimy? Které cíle jsou z dnešního hlediska udržitelné a které ne? Proč?
2. Má vaše město, obec či mikroregion zpracovaný strategický plán? Pokud ano, seznamte se s ním a zhodnoťte, zda je jím nastíněný rozvoj udržitelný a proč. Pomoci vám může, když si představíte, sepišete či schematicky nakreslíte, k jakým změnám může vést naplnění cílů formulovaných ve strategickém plánu. Pokud ne, pokuste se navrhnout základní rysy udržitelného rozvoje města a společně o nich diskutujte.
3. Vyhledejte na internetových stránkách krajského úřadu (nejčastěji

v rubrice „Regionální rozvoj“ nebo „Dokumenty“) materiály týkající se koncepcí rozvoje vašeho kraje. Zamyslete se, jaké dopady bude mít uskutečňování navržených cílů a opatření rozvoje na vývoj vašeho města či mikroregionu.

4. Uspořádejte besedu s představiteli vašeho města (starostou, zastupiteli) a diskutujte s nimi o směrech rozvoje města (mikroregionu) v horizontu příštích 4, 15 a více let.

ZDROJE:

Koncepce rozvoje cestovního ruchu v Českém Švýcarsku (2006). DHV CR, spol. s r. o., Praha.
Strategický plán rozvoje města Říčany (2005). DHV CR, spol. s r. o., Praha.